

Dr. H.F. Kohlbrugge (1803 – 1875)

Weet toch, dat de HERE Zijn heiligen wonderbaar leidt.

Psalm 4:4a

Gods gemeente heeft er een voorgevoel van, dat de komst van de Messias thans moet aanbreken; Hij komt, - waar is nu de verlossing? (Ach! op hoe menige Kerstdag is er al een Bartholomeüsnacht gevolgd!).

Herodes moordt in Bethlehem; ook de Messias moet verdelgd worden, en Rachel wil zich niet laten troosten, want het is met haar gedaan. Ziedaar! Daar komt de Here Christus, gelukkig aan de dood ontsnapt, uit Egypte weer tevoorschijn; dat had men niet verwacht, - maar nu, nu zal de verlossing er toch wel zijn?! Ach, daar wordt de Verlosser aan het kruis geslagen en in het graf opgesloten; reeds breekt de derde dag aan, en de Kerk meent, dat het met haar gedaan is.

Zó is het steeds toegegaan, en zó zal het blijven. Zalig hij, die zichzelf en zijn weg, en wat hij is en heeft, voortdurend opgeeft en in de handen van zijn God overgeeft, en zichzelf oordeelt en aanklaagt, en belijdt dat het met *hem* gedaan is – en onze kracht *de HERE* alleen is. Eer het echter zover komt, moet de mens dikwijls met de 44^e Psalm uitroepen: "Waak op, HERE!" Dit luide roepen hoort de HERE en terwijl wij onderweg met allerlei tegenspoed te kampen hebben en de golven van droefheid en rouw over ons heenslaan; terwijl de Boze woedt met list en goud en geweld of met wegdringen en uitwerpen, met rad en brandstapel. – hetgeen ons alles uit genade overkomt, opdat wij niet met Babylon ter helle varen, - geeft de HERE ons een onderwijzing, opdat wij weten wat wij aan Hem hebben, een vertroosting en een bruiloftslied, waarmee alleen reeds de gemeente, als zij het gelovig zingt, alle macht der hel in boeien slaat.

De HERE schenke ons, om dit goed te verstaan, Zijn Geest, die de doden levend maakt en Zijn genade.

Inhoud

Meditatie	97
Het christelijk geloof en de politiek (X)	98
De Psalmen van Salomo	
Dr. H. Klink, Hoornaar	
In memoriam ds. I.J. Wisse	99
Is het verschijnsel godsdienst een openbaring of door mensen zelf gemaakt?	101
H. Dubbelman, 's-Gravenpolder	
Bidden om Bedieningen	103
J.G. Barnhoorn, Nunspeet	

Woord van J.H. Gunning (1829 – 1905)

De goddelijke Ingeving van de Heilige Schrift is een zaak van het geloof en van de geestelijke ervaring, die terstond als zij leerstellige twistvraag wordt, terstond als men haar in alle bijzonderheden wil bepalen, haar tere wijding verliest en in meer dan één opzicht gevaarlijk wordt.

Het christelijk geloof en de politiek (X)

De Psalmen van Salomo

De *Psalmen van Salomo* zijn geschreven in de tweede helft van de eerste eeuw voor Chr. en, anders dan de *Wijsheden van Salomo*, niet in Alexandrië maar in Israël. Het is opmerkelijk dat het boekje van 17 Psalmen de naam van Salomo draagt, want nergens komt er een verwijzing naar hem in voor, ook niet in bedekte termen. Wel gaat het in enkele Psalmen over de Zoon van David, maar het is duidelijk dat dan niet Salomo bedoeld wordt, maar de ware Zoon van David die men als Messias verwachtte. Vooral in de laatste twee Psalmen wordt de verwachting van zijn komst op een intense manier uitgesproken.

De ontheiliging van de tempel – de Maccabeeën

In een vorige bijdrage gaf ik al aan dat de verwachting van een koning uit het geslacht van David, die het volk tot volle glorie zou brengen, na de terugkeer van de Joden uit de ballingschap nauwelijks meer een rol speelde. Zoals de nazaten van de laatste Duitse keizer een vergeten bestaan leiden, vroeg niemand in de eeuwen voor Christus naar Davids nageslacht. Men was er gewend aan dat de priesters, vooral de hogepriester, leiding gaven aan Jeruzalem en het gebied daaromheen. De feitelijke regering lag in eerste instantie bij de Perzen, na Alexander de Grote bij de Ptolemeëen (Egyptische Grieken) en na 200 bij de Seleuciden (Syrische Grieken), aan wie de Joden schatplichtig waren.

Onder de tweede Seleucide die over Israël regeerde, Antiochus Epiphanes IV, kwam het tot een hevige confrontatie met de Joden. Geholpen door

gehelleniseerde Joden begon Antiochus Epiphanes een grootscheepse helleniseringscampagne. Hij dwong de Joden hun voorouderlijke gewoonten op te geven. Hij ontwijfde daarbij de tempel (165 voor Chr.). Een reactie kon niet uitblijven. Die kwam van de kant van Mattathias Maccabeüs. Hij begon een gewapende opstand, waarin hij gesteund werd door zijn vele zonen, van wie Jonathan de bekendste zou worden. De Seleuciden konden geen vuist maken en zagen zich genoodzaakt concessies te doen. Op den duur moesten zij niet alleen in Jeruzalem het veld ruimen, maar verloren zij ook hun greep op andere gebieden in Palestina, ondermeer in Galilea. Na eeuwen van overheersing tekende het nieuwe Israël zich af langs af langs de landsgrenzen die bestonden ten tijde van koning David.

De 'vromen'

Toch waren er in Israël groeperingen die verzet aantekenden tegen het optreden en de regering van de Maccabeeën (Hasmoneëen). Al kort na hun eerste overwinningen deed zich een scheiding der geesten voor onder de 'chassidim' (de vromen) die de Maccabeeën aanvankelijk steunden. Een deel van deze vromen probeerde via de Maccabeeën hun religieuze idealen te verwerkelijken: de Farizeeën.

Anderen onder hen zagen de veroveringsoorlogen van de Maccabeeën met lede ogen aan. Sporen daarvan vinden we in het boek Daniël, waar de Maccabeeën slechts "een kleine hulp" worden genoemd. Verzet tegen de hellenisering van Israël was genoeg geweest, een oorlog tot verzelfstandiging van Israël ging hun te ver. Gingen de Maccabeeën niet met wereldse middelen te werk? Vooral het feit dat zij zich het hogepriesterschap toe-eigenden en zich uiteindelijk koning noemden, stuitte sommigen tegen de borst. De Hasmoneëen legitimeerden hun annexatie van het hogepriesterschap en het koningschap met een beroep op Psalm 110 – die zij evenals anderen messiaans interpreteerden. In deze Psalm is sprake van een nieuwe priesterorde, die van Melchisedek. Zoals bekend was Melchisedek zowel priester als koning.

Sommigen van hun tegenstanders gingen zo ver dat ze zich van de politieke realiteit en de tempeldienst afzonderden. Ze leidden aan de rand van de woestijn een teruggetrokken leven: de sekte van Qumran. Zij zagen zichzelf als de gemeenschap van Gods uitverkorenen, een eindtijdgemeente, een voorpost van het

Colofon

Ecclesia, voorheen 'Kerkblaadje', is een uitgave van de Stichting Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge en verschijnt zaterdags om de veertien dagen.

Redactie: Drs. M. den Admirant, Ds. J.K. Vlasblom, Mw G.M. van Ommen-Middelkoop

Eindredactie: Ds. L.J. Geluk en Dr. H. Klink

Vaste medewerkers:

Dr. J.G. Barnhoorn, Dhr. T. van Es, Dr. R. Fernhout, Drs. H.J. Lam en Dr. M. Verduin.

Redactieadres: Dorpsweg 11, 4223 NA Hoornaar, tel. 0183-581321

Internet-adres: www.ecclesianet.nl

Abonnementsprijs: € 24,- per jaar

Adreswijziging en abonnementen: gm.v.ommen@kpnplanet.nl

Administratie: Baron Bentinckstraat 51, 7731 EK Ommen

tel. 0529 456729, Postbankrekeningnr. 88 71 47

Adm. Ecclesia/Kerkblaadje te Ommen of

Bankrekeningnr. 34.89.69.619 t.n.v.

St. Vrienden van Kohlbrugge te Ommen

Druk: drukkerij Ridderprint, Ridderkerk

In memoriam ds. I.J. Wisse

Dominee Izaak Jacobus Wisse, van Zeeuwse stam, werd op 7 februari 1954 als predikant bevestigd in een Zeeuwse gemeente: Grijskerke op Walcheren. Hij telde toen nog geen 25 jaren. Na de gemeente daar ruim 5 jaren gediend te hebben, vertrok hij naar Almkerk, en na deze Brabantse gemeente volgden nog vijf andere gemeenten: Vroomshoop, Rijsburg, Wageningen, Zeist en tenslotte Rotterdam-Zuid. Op 1 mei 1991 ging zijn emeritaat in. Als emeritus, teruggekeerd naar Rijsburg, werden hem nog nagenoeg 20 jaren geschonken.

Hij was geboeid geraakt door Augustinus en die liefde bracht hem niet alleen dikwijls in het *Augustinus Instituut* te Eindhoven, maar zette hem ook tot het vertalen van passages uit het werk van deze kerkvader. Wie al wat langer "Ecclesia" leest weet dat hij dikwijls aan ons blad een bijdrage leverde in de vorm van een artikel over een aspect van het oeuvre van deze veelzeggende bisschop van Hippo. Niet alleen passages, ook twee werken van Augustinus werden door hem vertaald, *De Geest en de letter* en het minder bekende *De strijd van een christen*. "Beide boekjes verschenen mede door zijn inspanning voor het eerst in het Nederlands." "In het gekrakeel der kerken, zoekt de Noord-Afrikaanse bisschop naar een antwoord op de vraag waarom christenen toch zo vaak met elkaar overhoop liggen. Strijd eerst met u zelf, voordat het gevecht met de ander wordt gevoerd. De goede strijd vindt plaats in ieder mens zelf. Wie in de worsteling staat, heeft minder behoefte de ander aan te vallen, maar veel eerder samen te strijden in woord en gebed", aldus ds. M. van Duijn, die tegenwoordige predikant van Rijsburg in geschreven woorden ter gedachtenis aan ds. Wisse, die na een heftige ziekte op 14 april jl. overleed. Na een door ds. Van Duijn in de Rijsburgse, oorspronkelijk aan Laurentius gewijde Hervormde Kerk geleide kerkdienst, is ds. Izaak Jacobus Wisse op de begraafplaats achter deze kerk ter ruste gelegd, in de verwachting van de zalige opstanding.

Wij gedenken ds. Wisse, gedurende vele jaren trouw medewerker aan 'Ecclesia' en trouw bezoeker van de conferenties, met dankbaarheid en bevelen mevrouw Wisse en hun dochter en zoon de HERE aan. Hij zij met Zijn vertroosting en bemoeïging hen nabij.

Bestuur van de Stichting Vrienden van Dr. H.F. Kohlbrugge en redactie van "Ecclesia".
(Door een samenloop van omstandigheden later geplaatst dan was beoogd)

Tijdens de afscheidsdienst van ds. Wisse is het volgende gebed van Augustinus uitgesproken:

De vrede van de rust,
Heer God, die ons alles geschonken hebt,
schenkt ons nu ook vrede:
de vrede van de rust,
de vrede van de sabbat,
de vrede zonder avond.
Want na haar taak volbracht te hebben,
zal de wonderschone ordening van de zeer goede dingen voorbijgaan.
Zij heeft een morgen en een avond gekend.
De zevende dag echter kent geen avond en geen ondergang, want Gij hebt hem geheiligd opdat hij eeuwig zou duren.
De Schrift zegt dat Gij na het voltooiën van Uw voortreffelijke scheppingswerk op de zevende dag gerust hebt...
Dat is om ons van te voren aan te kondigen dat ook wij na onze werken, die zeer goed waren omdat Gij ze ons gegeven hebt, in U onze rust zullen vinden op de sabbat van het eeuwige leven.
Zoals Gij nu in ons werkt, zo zult Gij dan in ons rusten.
Zoals Gij nu door ons werkt, zo zult Gij daar door ons rusten.
Gij, Heer, werkt onafgebroken en rust altijd. Gij ziet niet op tijdelijke wijze, Gij beweegt niet en Gij rust niet op tijdelijke wijze, maar Gij bewerkt dat wij zien in de tijd. Gij maakt de tijd zelf.
En Gij zorgt ook voor de rust op het einde van de tijd.

(Uit de bundel *Verlangen bidt altijd – bidden met Augustinus*. N.a.v. *Belijdenissen XIII*, 35, 50 – 37, 52)

Koninkrijk der hemelen, die zich later centreerde rond hun 'leraar van de gerechtigheid'.

De Farizeeën

De verhouding van de Hasmoneeën tot de Farizeeën,

die hen in eerste instantie steunden, werd problematisch onder Johannes Hyrcanus (135 – 104). Een openlijke vervolging van de Farizeeën (met behulp van buitenlandse huurtroepen) vond plaats onder Alexander Janneüs (103 – 76). Deze Alexander bond echter op

zijn sterfbed zijn dochter (en opvolger) Alexandra uitdrukkelijk op het hart om vrede te sluiten met de Farizeeën – ook al om de gunst van het volk te (her)winnen. Zij volgde zijn raad op en de Farizeeën wonnen, tot ergernis van de aristocratische en minder wettische Sadduceeën aan invloed (76 – 67). Na haar dood veranderden de omstandigheden weer volkomen.

Duidelijk is dat de Hasmoneïsche koningen meer en meer omstreden raakten. Zij gedroegen zich als doorsnee hellenistische vorsten, voor wie de eigen dynastie en de macht het belangrijkste waren. Van een geestelijk koning- en priesterschap was weinig te merken. Ze opereerden sluw en soms medogenloos, iets dat meer en meer weerstand opriep bij de vrome Israëliet, die op den duur weinig meer van hen verwachtte.

Messiaanse verwachting

In deze tijd leefde de verwachting van een Davidszoon nauwelijks. De vondsten in Qumran wezen weliswaar uit dat daar nog iets van de oorspronkelijke verwachting bewaard was gebleven. Maar een heel duidelijk profiel krijgt deze verwachte Davidszoon niet. Men verwachtte er meerdere 'heilbrengers': naast een koninklijke gestalte een priesterlijk en profetisch optredende 'eindtijdfiguur'.

Het is nu halverwege de eerste eeuw voor Christus dat voor het eerst weer uitdrukkelijk de hoop uitgesproken wordt dat een Davidszoon de Messias zou zijn en wel in de *Psalmen van Salomo*. Wellicht is deze verwachting in de kring van de 'vromen in den lande' nooit werkelijk weg geweest. Deze vromen vielen echter nauwelijks op, temidden van de vetes tussen de Farizeeën en de Sadduceeën en de politieke verwickelingen rond de Hasmoneeën.

In het midden van de eerste eeuw voor Chr. volgden de gebeurtenissen elkaar snel op. Het huis van de Hasmoneeën was tot op het bot verdeeld. De zonen van Alexandra, Aristobulus en Hyrcanus II, pretendeerden beiden recht te hebben op de kroon en bestreden elkaar op leven en dood. Om hun eisen kracht bij te zetten riepen zij de hulp in van de Romeinen, die zich in Syrië ophielden. Rome's afgezant Pompejus greep zijn kans en stelde orde op zaken (54 voor Chr.). Hij trok op naar Jeruzalem waar een burgeroorlog woedde en koos er de kant van Hyrcanus II. Hij trad er rücksichtslos op: zonder enig besef voor de gevoeligheden van de Joden ontwijfde hij de tempel door het 'heilige der heiligen' te betreden. Hyrcanus was een zwakke figuur, die volledig gedirigeerd werd door zijn Edomitische adviseur Antipater, die goede zaken deed met Rome. Antipaters zoon Herodes werd vervolgens door de Romeinen in het zadel geholpen.

Hij werd koning over Israël (37 – 4 v.Chr.). Het hogepriesterschap kon hij als heiden niet bekleden. Zoals in een vorig artikel al werd aangegeven, heeft Herodes zich bij de Joden geliefd willen maken door zich aan het volk voor te doen als een 'weldoener' en als een tweede Salomo – ondermeer door de glorieuze restauratie van de tweede tempel.

De Psalmen van Salomo

In de eerste jaren van Herodes' regering moeten de *Psalmen van Salomo* geschreven zijn. In de eerste (korte) Psalm is de stad Jeruzalem aan het woord. Zij beklagt zich over haar inwoners en over het feit dat de tempel te schande is gemaakt. Uit de volgende Psalmen blijkt dat de schuld daarvoor volledig gelegd wordt bij de Maccabeeën. Machtswellust bracht hen ertoe het koningschap en het hogepriesterschap te annexeren. Tot overmaat van ramp haalden ze zelfs de heidenen binnen. In de gebeurtenissen die daarop volgden, tekende zich volgens de schrijver het oordeel van God af. Vooral het feit dat Pompejus enkele jaren na de ontheiliging van de tempel in Egypte onthoofd en zijn ontzielde lichaam in de zee geworpen werd, waar het doordat het door de golfslag voortdurend tegen de rotsen sloeg, ontakelde, was een teken aan de wand (48 voor Chr.).

Het is in deze vreselijke situatie dat de dichter uitdrukkelijk de hartstochtelijke bede doet: "God, zènd toch de beloofde Zoon van David en liefst spoedig!"

Gij, Heer, hebt David tot koning over Israël verkozen en Gij hebt hem gezworen inzake zijn nakomelingen in eeuwigheid dat zijn koningschap niet eindigen zal. (...)
Zie Heer, en richt voor hen Uw koning op, de Zoon van David, op het tijdstip dat U, o God, bepaald hebt, om als koning te heersen over Israël.

Deze koning zal een wending in de geschiedenis aanbrengen. De 17^e Psalm begint en eindigt met de lofprijzing dat God koning is van eeuwigheid tot eeuwigheid. Deze God is een Verlosser van zijn volk. Deze God heeft beloofd dat het koningschap aan David en zijn nageslacht zal toebehoren. Deze ideale zoon van David gaat hij bezingen.

Temidden van de malaise houdt de vrome zich aan het woord en aan het uitzicht dat God geboden heeft. Want de Zoon van David zal Israël verlossen van de vijanden. In Hem zal God de verstrooide Joden weer doen terugkeren naar Israël. Zijn optreden zal het heil inluiden voor heel deze wereld. De Gezalfde zal met

wijsheid optreden. Gods Geest rust op Hem. Dat betekent dat Hij niet met geweld te werk zal gaan. De vijanden zal Hij verslaan met de adem van zijn mond! "Daarbij gaat het om de verwerkelijking van Gods bedoelingen op de door Gods ingrijpen radicaal gezuiverde en veranderde aarde, waarvan Jeruzalem het middelpunt zal zijn" (Dr. M. de Jonge).

Het is duidelijk dat de schrijver de komst van de ware Zoon van David heel spoedig verwacht:

*Zalig die in die dagen geboren worden
om te zien het heil des Heren, dat Hij tot stand zal
brengen voor het komende geslacht,
onder de opvoedende staf van de Gezalfde des Heren
in de vrees van zijn God,
in de wijsheid des Geestes en de gerechtigheid van
zijn kracht,
om iedereen te leiden in de werken van gerechtigheid
in de vreze des Heren,
om ze alle voor te stellen aan de Heer,
een goed geslacht dat Hem vreest in de dagen van de
barmhartigheid.*

Rechtvaardig en vroom

Een intrigerende vraag is bij welke groep de auteur van de Psalmen behoorde. Vaak gaat men ervan uit dat de *Sitz im Leben* van deze Psalmen in de kring van de Farizeeën te vinden is. Dit hoeft zeker niet het geval te zijn, ook al vindt men er gezichtspunten die de auteur deelt met de Farizeeën. Het is waarschijnlijker dat de 'vromen' van wie de Psalmist de tolk is, niet direct hoorden bij de Farizeeën. Misschien hebben we hier te maken met die stroming van de chassidim, die

van meet af aan terughoudend stonden tegenover de Hasmoneeën en ook tegenover de verpolitiekte en geharnaste Farizeeën evenals tegenover de steeds 'vrijzinniger' wordende Sadduceeën.

In het derde Evangelie vertelt Lucas op de eerste bladzijden over Zacharias en Elisabeth, over Simeon en Anna. We mogen ervan uitgaan dat Simeon en Anna de catastrofe van vijftig jaar daarvoor bewust beleefd hebben en dat Elisabeth en Zacharias er in hun jeugd veel over gehoord hebben. Dat geldt echter ook voor de opleving van de verwachting van een Davidszoon. Lucas vertelt van Simeon, die de "vertroosting van Israël" verwachtte en van Zacharias die over de vervulling van Gods belofte zong. In zijn zang geeft hij hoog op van de Here God, de God van Israël, "want Hij heeft omgezien naar zijn volk en heeft de verlossing gebracht, en heeft ons een hoorn des heils opgericht, in het huis van David, zijn knecht, zoals hij gesproken heeft door de mond van zijn heilige profeten." Beiden waren, zo lezen we, 'rechtvaardig en vroom'. Behoorden zij wellicht tot die kring van 'vromen', die leefden in een Reveil dat hoge verwachtingen had van de Zoon van David? Als dat zo is, hebben zij zich in de Psalmen van Salomo herkend.

Zij maakten de komst mee van de Christus, die na zijn doop in de Jordaan in Nazareth predikte dat Hij gezalfd was met de Geest des Heren om te verkondigen het aangename jaar des Heren. De verwachte heilstijd was ingegaan! Op het karakter van zijn Koninkrijk wil ik in een volgende bijdrage ingaan.

H. Klink, Hoornaar

Is het verschijnsel godsdienst een openbaring of door mensen zelf gemaakt?

Algemeen

In de praktijk blijkt dat de gemiddelde mens zich niet inspant om na te gaan wat echt is. Hij neemt 'zijn werkelijkheid' met zijn kennis als waar aan. Dit betekent dat hij een gevangene is van een denksysteem van hoe wij onze werkelijkheid interpreteren. Wij kunnen dus denken dat iets waar is zonder dat het zo hoeft te zijn. Zo kunnen mensen in verschillende samenlevingen verschillende 'werkelijkheden' voor reëel beschouwen. Op het vasteland van Europa houdt het verkeer rechts en in Engeland links. In Nederland is het strafrecht milder dan in islamitische landen. Een samenleving met haar normen en waarden is het resultaat van het menselijk

handelen. Dat beweren de sociologen Peter Berger en Thomas Luckmann in hun boek *De sociale constructie van de werkelijkheid*, 1979. Een samenleving is dus een sociaal bouwwerk dat door mensen gemaakt is. De vraag die hieruit gesteld kan worden is: zou godsdienst ook een sociale constructie zijn?

Waaruit bestaat de samenleving als sociaal bouwwerk?

Om de sociale orde en het collectieve gedrag van mensen enigszins in een samenleving te handhaven, gelden er normen en waarden en regels, waaraan mensen zich moeten houden. Deze normen en waar-

den kunnen, zoals al is opgemerkt, in samenlevingen verschillen. Er zijn volgens deze sociologische visie dus geen absolute (goddelijke) normen en waarden zoals bij het christendom. Hoewel mensen een eigen beeld van de werkelijkheid hebben, moeten zij toch een gemeenschappelijk kader hebben, waarbinnen de werkelijkheid van de samenleving past en zich rechtvaardigt. Mensen moeten dus een *referentiekader* hebben waaraan zij hun gedrag en houding kunnen oriënteren. De normen en waarden, de opvattingen en de voorstellingen welke in de samenleving gelden, worden samengevat in de cultuur. Die cultuur kan een religie of een ideologie (liberalisme, socialisme) zijn. Een cultuur draagt dus bij tot een maatschappelijke eenheid.

De bevestiging van de eigen werkelijkheid in de religie

De socioloog Emile Durkheim (1858 – 1917) schreef in de 19^e eeuw dat religie 'een sociaal feit' is. Religie is een nuttige functie om mensen in een samenleving bijeen te houden. Peter Berger en Thomas Luckmann voegen hier aan toe dat er in de samenleving een religie of ideologie nodig is waar mensen 'hun waarheid' in herkennen en die daarin bevestigd wordt. Zij noemen dat het '*symbolisch universum*.' Religie is hier een voorbeeld van. Nog niet zo lang geleden had het christendom met de kerk en de christelijke organisaties in ons land een belangrijke functie. In onze tijd zien we het omgekeerde en zien we dat mensen het gedrag van de bekende Nederlanders ('BN-ers') als voorbeeld nemen. Tevens heeft de wetenschap veel meer status dan de godsdienst. Wat de wetenschap beweert, wordt door veel mensen als de waarheid aangenomen. Nu past hun eigen werkelijkheid in een symbolisch universum van de wetenschap, zonder God. De vraag is of deze vorm van het symbolisch universum juist is.

De atheïstische Amerikaanse filosoof Daniël Dennett beweert in zijn boek *De betovering van het geloof*, 2006, dat religie een sociaal systeem is. Een systeem dat we met ons verstand kunnen onderzoeken. Volgens Dennett hebben mensen een aangeboren behoefte aan een god. Hij vraagt zich af: word je van geloven in God een beter mens?

Samenvattend: volgens de genoemde wetenschappers wordt godsdienst door mensen zelf gecreëerd. Voor natuurkrachten, sterren etc. die vroeger als goden beschouwd werden, bestaan nu betere verklaringen. De vraag is echter of deze verklaring van de religie als een menselijk bouwwerk, correct is.

Religie als openbaring en bindmiddel met heilige machten

Dr. F. de Graaff schrijft in zijn boek *Het Europese Nihilisme*, 1956, dat cultuur een poging van de mens is om de natuur in verband te brengen met hogere machten. Cultuur (religie) ontstaat wanneer heilige, bovennatuurlijke machten zich openbaren aan volken. Voorbeelden hiervan staan in de bijbel. Samenlevingen kunnen dus verbonden zijn met goede of verkeerde hogere machten. In het hoofdartikel van het blad *Confessioneel* van 12 mei 2011 met als titel *God in de raad der goden* bespreekt ds. Leen den Breejen Psalm 82. Hij ziet dat de machthebbers in de wereld vertegenwoordigers zijn van hogere (bovennatuurlijke) machten, machtsformaties, ideologieën en politieke systemen. Deze goden of machten zijn vertegenwoordigers van de volken en de culturen. God heeft iets van Zijn macht gedelegeerd aan die goden of machten. Zij beschikken dus over een beperkte macht. In Daniël 10 worden deze 'goden' genoemd. Het zijn de beschermengelen van Perzië en Griekenland. De beschermengel van Israël, Michaël, wordt als één der voornaamste vorsten genoemd. Vervolgens staat er: niet één van de overige vorsten hielp mij tegen de engel van de Perzen. Deze engelen van de volken die onderworpen zijn aan God, kunnen zich opstandig gedragen. In de bijbel staat, volgens dr. F. de Graaff, dat Israël rechtstreeks met God verbonden is en dat de overige volken in de wereld hun goden hebben. Het toeschrijven van de engelenmachten als goden aan de volken is een lankmoedige bewaring van God geweest. Hierdoor kon de zondige wereld door de bemiddeling van deze engelen voor de onmiddellijke ondergang bewaard worden. Het boek *Het Leven, Nieuwe Testament (Het Boek)* voegt hier aan toe, dat de toekomstige wereld niet meer geregeerd zal worden door engelen. Dit als de uitleg van de tekst Hebr 2:5.

Ds. Den Breejen waarschuwt in zijn artikel: God heeft Zijn Evangelie aan ons in West-Europa en Noord-Amerika toevertrouwd en ons gezegend met rijkdom, kunst, wetenschappen, vrijheid en welvaart. Maar God daagt nu ook onze beschaving/cultuur voor Zijn Rechterstoel en vraagt: wat hebben jullie daarmee gedaan? Als we kijken wat de kerk en het christendom in onze samenleving zijn kwijtgeraakt, dan geeft dat stof tot nadenken.

Aanvullend op het voorgaande: de rabbijn Schneur Zalman schreef in zijn werk *Tanya* (Leer) in de 18^e eeuw over de engelen van de naties. Deze engelen moeten de materiële levenskracht en het woord van God overbrengen naar hun volken op de aarde. De materiële levensenergie is een proces, waardoor via de

zon etc. het leven op aarde tot het eind der tijden mogelijk is (overeenkomstig Hebrëeën 2). Deze processen kunnen verstoord raken vanwege de opstandige engelen en het negatief gedrag van de mensen. Schneur Zalman beweert dat deze engelen zichzelf als goden beschouwen. Daarom spreekt men van 'God der goden'. Wie echter deze goden boven de God van Israël vereert en aanbidt, begaat afgoderij.

Afsluitend

De vraag blijft: Is religie een openbaring of ontstaat die uit menselijk denken en handelen? Men kan zich hierbij afvragen hoe men tot de laatste visie komt en of het geen openbaring is. Zouden de genoemde wetenschappers niet in spirituele kennis te kort kunnen schieten? Zou er momenteel in onze tijd te weinig openbaring stromen uit de goddelijke wereld? De kerk en het christendom hebben weinig kracht en invloed in de samenleving. Veel mensen ervaren 'hun werkelijkheid'

als de echte realiteit *zonder* het bestaan van God.

Hoe komt het dat andere beschavingen wel het werk van een goddelijke kracht herkennen? Zij zien dat er in de natuur goddelijke symbolen en ontwerpen aanwezig zijn. Het zijn als het ware afdrucken van een goddelijk ontwerp. Dit alles is bijvoorbeeld te lezen in het boek van de wiskundige en taalkundige van het Oudgrieks, Priya Hemenway, *De Geheime Code*, 2009. Zij schrijft over de code als een goddelijke verhouding in kunst, natuur en wetenschap.

Momenteel lijkt het er op dat allerlei gebeurtenissen zich in de wereld snel opvolgen. Zouden dit geen tekenen kunnen zijn dat er meer aan de hand is? De conclusie van dit alles is dat, in tegenstelling tot de visie van veel moderne wetenschappers, geestelijke of bovennatuurlijke machten wel degelijk een rol spelen in onze westerse moderne cultuur.

H. Dubbelman, 's-Gravenpolder

Bidden om Bedieningen

Enige tijd geleden verscheen van de hand van Drs. M.D. Geuze, emeritus-predikant te Nunspeet, een boekje, getiteld: "Help! Christus' Gemeente is in nood. Bidden om de *Bedieningen* in de Gemeente".

Het is een uitgave van het *Huis van Gebed* te Nunspeet, met een "Ten Geleide" van Prof. Dr. P.A. Siebesma, docent Oude Testament, Hebrëeus en godsdienstwetenschappen aan de Christelijke Hogeschool Ede en bijzonder hoogleraar aan de Evangelische Theologische Faculteit te Heverlee (België).¹ Het telt een zevental hoofdstukken, waarin aandacht wordt gevraagd voor het gebed om apostelen, profeten, evangelisten, herders en leraars (vgl. Efeze 4 : 11), ouderlingen, diakenen en andere bedieningen², en om het functioneren van de bedieningen.

Het pleidooi voor herstel van de in Efeze 4 genoemde bedieningen – een herstel, waarmee in onze tijd in Pinkstergemeenten en in charismatische groepen reeds een begin gemaakt is – stoelt op het inzicht, dat de gaven van de Geest en de bedieningen van Christus niet tot de eerste eeuw van onze jaartelling beperkt mogen worden, maar dat zij voor alle tijden bedoeld zijn. Weliswaar is de bediening van de apostelen, die in het Nieuwe Testament genoemd worden³ – althans het ambt van "de twaalven", die oog- en oorgetuigen van Jezus' werk op aarde zijn geweest – volstrekt uniek⁴, maar de apostolische bediening hangt niet van de benaming "apostel" af. De eeuwen door zijn er gelovigen met apostolische

gaven geweest. Zo is Willibrord bekend geworden als "de apostel der Nederlanden" en Ludwig Ingwer Nommensen (1834 - 1918) als "de apostel der Batak-ers", terwijl in onze tijd vooral de Amerikaanse zending Dr. C. Peter Wagner als apostel is opgetreden.

Als tweede bediening wordt ons door Paulus (niet alleen in Efeze 4, maar ook in I Corinthe 12 : 29) die van "profeet" genoemd. Bij het werkwoord "profeteren" moeten wij overigens niet denken aan "voorzeggen" of "de toekomst voorspellen", maar aan *openbaring en verkondiging van Godswege*, Gods woord – voor- nu. De in het Nieuwe Testament genoemde profeten – bijvoorbeeld Agabus (Hand. 11 : 27 en 21 : 10), Judas en Silas (Hand. 15 : 32) – behoren met de apostelen tot het fundament, waarop Christus, naar het woord van Paulus (Efeze 2 : 20), zijn gemeente bouwt.

In de na-apostolische tijd echter komen wij de benaming "apostel" en profeet vrijwel niet meer tegen. Er werden geen nieuwe apostelen meer geroepen. Pas in de zestiende eeuw duikt het woord "apostel" weer op. Calvijn noemt Luther "een uitnemende apostel van Christus door wiens arbeid en dienst het allermeest in deze tijd de zuiverheid van het Evangelie werd hersteld." Hij acht het mogelijk, dat God later, net als in de tijd van de Reformatie, weer apostelen zal doen opstaan, "naar de noodzakelijkheid van de tijden eist."

Wat van de apostel geldt, geldt ook van de profeet

en van de derde in Efeze 4 : 11 genoemde 'bedienaar': "de evangelist". Ook zij, de evangelisten, verdwijnen in de na-apostolische tijd uit het gezichtsveld. In de gevestigde kerken althans hoort men hen niet meer noemen. Alleen daarbuiten komt men hen nog tegen, en wel profeten o.m. bij de Dopers in de zestiende eeuw, evangelisten vooral in de Pinkstergemeenten, die in de achttiende eeuw zijn ontstaan. Een ontwikkeling, die een beeld geeft van het verval van Christus' gemeente.

Kanttekeningen

Naar aanleiding van het bovenstaande zou ik enkele opmerkingen willen maken:

De eerste opmerking geldt de kwalificaties "apostel" en "profeet". In elk hoofdstuk van zijn boekje houdt de schrijver ons voor, dat het een zaak van geloof en gebed is de door hem besproken bedieningen te herkennen en te erkennen, en wel allereerst die van apostel en profeet.

Nu was in Paulus' dagen de Kerk nog ongedeeld. Dat is echter niet zo gebleven. Reeds in de tweede eeuw werd de eenheid ernstig verstoord door het Montanisme, terwijl in de vierde eeuw het Donatisme grote verdeeldheid teweeggebracht heeft. En in de eeuwen, die volgden, hebben er zoveel afscheidingen plaatsgevonden, dat het ten enenmale ondenkbaar werd, dat een apostel of profeet, in deze of gene kerk of sekte als zodanig "herkend", algemeen erkend zou worden.

Daar komt nog iets bij: in de loop der eeuwen is het herhaaldelijk voorgekomen, dat mensen op grond van een 'openbaring', die hun ten deel gevallen was, met hun 'profetische' uitspraken grote verwarring gesticht hebben, waardoor de kerk gedwongen werd zich van hen te distantiëren, te meer waar hun optreden niet zelden gepaard ging met excessen, die in tijden van vervolging er niet zelden de oorzaak van zijn geweest, dat talloze 'gewone' gelovigen hun leven met de dood hebben moeten bekopen. Alleen al met het oog hierop verdient het m.i. aanbeveling met zeer geladen kwalificaties als "profeet" en "apostel" – in de Bijbel gereserveerd voor een kleine schare geroepenen – uiterst behoedzaam om te gaan.

De aanduiding "apostel", in de loop der eeuwen aan mensen als Willibrord, Luther en Nommensen gegeven, is overigens, zoals Geuze zelf aangeeft, een kwalificatie, die *achteraf* aan de betrokkenen is toegekend. Zelf zullen deze arbeiders in de wijngaard zich nooit zo genoemd hebben.

Wat de andere bedieningen betreft: reeds de titel van het boekje – niet minder dan een nóódkreet! – wekt de

indruk, dat het hier momenteel slecht mee gesteld is. Maar is dit, zo vraag ik mij af, niet wat al te somber? Om te beginnen: het valt toch niet te ontkennen, dat zowel de herder en leraar als de ouderling en de diaconen in de gevestigde kerken nog steeds volop functioneren. En dit geldt m.i. ook van de evangelist. Nog steeds worden er – God zij dank – keer op keer mensen bereid gevonden zich voor de evangelieverkondiging aan buitenkerkelijken en onkerkelijken in te zetten.

Met bedieningen als het doen van wonderen, het verrichten van genezingen en het spreken in tongen is het anders gesteld. Zij spelen in de gevestigde kerken geen rol, nadat men er de eeuwen door vrij algemeen van is uitgegaan, dat zij alleen voor de apostolische tijd gegeven waren. En wat 'bedieningen' als het onderling hulpbetoon en het bemoedigen van medegelovigen betreft vraag ik mij af, of hier wel van bedieningen gesproken kan worden. Uit verschillende apostolische brieven valt op te maken, dat het hier niet een specifieke taak voor deze of gene geldt, maar een opdracht die aan elke afzonderlijke gelovige gegeven wordt.

Al met al echter valt het niet te ontkennen, dat, zoals Siebesma in zijn "Ten Geleide" stelt, het in dit boekje aan de orde gestelde thema in de reformatische traditie de eeuwen door niet de aandacht heeft gekregen, die het verdient. Alleen daarom al bevelen wij het van harte in de aandacht van onze lezers aan, te meer waar het, zoals wij dit van de schrijver gewend zijn, van een gedegen Schriftstudie en van een grote bewogenheid met het wel en wee van Christus' gemeente getuigenis aflegt.

J.G. Barnhoorn, Nunspeet

Noten

- 1 Het boekje kost € 9,50 (inclusief portokosten) en is te verkrijgen bij "Huis van Gebed", Brinkersweg 27, 8071 GR Nunspeet (www.huisvangebed.nl).
- 2 Bij deze andere bedieningen denkt hij o.m. aan bemoedigen, uitdelen, leidinggeven en betoon van barmhartigheid (Romeinen 12 : 8), aan het doen van wonderen, het verrichten van genezingen, het verlenen van hulp en het spreken in tongen (I Corinthhe 12 : 28).
- 3 Behalve de twaalf apostelen, die door Jezus geroepen werden, worden er in het Nieuwe Testament nog *andere* apostelen genoemd, t.w. Barnabas (Hand. 14 : 4 en 14), Andronicus en Junias (Romeinen 16 : 7), Epafroditus (Fil. 2 : 25) en Jakobus, de broeder des Heren (Galaten 1 : 19). In I Corinthhe 15 maakt Paulus onderscheid tussen "de twaalf" (vers 5) en "al de apostelen" (vers 7).
- 4 Dit geldt uiteraard ook van "de zeventig", die, in het Nieuwe Testament niet als apostel gekenmerkt, door de kerkvaders Irenaeus en Tertullianus wel zo genoemd worden.